

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

Історичний факультет

“Затверджено”

На засіданні Приймальної комісії
НПУ імені М. П. Драгоманова
протокол № 3 від «1» березня 2021р.
Голова Приймальної комісії
Андрущенко В. П.

“Рекомендовано”

Вченою радою факультету
протокол № 8 від «3» лютого 2021р.
Голова Вченої ради
Мелешенко Т. В.

**Програма вступного фахового випробування
з історії України
для громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства,
при вступі на навчання для здобуття ступеня бакалавра
на базі здобутого
освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста**

галузь знань 03 «Гуманітарні науки»

спеціальність 032 Історія та археологія

освітня програма а «Історія та археологія»

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

Програма вступних випробувань розроблена на основі Типових навчальних програм підготовки фахівців з історії України ступеня бакалавра і спрямована на виявлення рівня сформованості професійної компетентності випускників освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста у відповідності до Державних стандартів вищої освіти.

До змісту програми включені базові питання із курсу вітчизняної історії «Історія України від найдавніших часів до 1599 р.». Основну увагу сфокусовано на тих інформаційних блоках, що формують у студентів знання про фундаментальні події історії України вказаного періоду, їхню модерну інтерпретацію, а також уявлення про використання сучасних історіографічних досягнень у майбутній професійній діяльності.

На основі змісту програми визначено орієнтовні питання вступних випробувань. Вони розкривають сутність, особливості та специфіку історичного розвитку українських земель у вказаний період..

Структура білету складається з трьох теоретичних питань комплексного характеру. Це дає можливість виявити рівень теоретичної та практичної підготовленості вступника, зокрема:

- його володіння основними поняттями та термінами вітчизняної історії від найдавніших часів до 1599 р.;
- бачення актуальних проблем історії України вказаного періоду;
- знання процесів історичного розвитку у глобальному та локальному вимірах;
- розуміння еволюції історичного процесу на українських землях;
- уміння працювати з усіма доступними джерелами знань та критично їх оцінювати, застосовувати герменевтичний підхід;
- орієнтуватися в сучасній науковій літературі, вміти вирізняти наукову літературу від науково-популярної.

Відповіді абітурієнтів на теоретико-методичні питання допоможуть спрогнозувати результативність подальшого навчання студентів на спеціальності 032 Історія та археологія.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ АБІТУРІЄНТА НА ФАХОВОМУ ВСТУПНОМУ ВИПРОБУВАННІ

<i>За шкалою університет у</i>	<i>Визначення</i>	<i>Характеристика відповідей абітурієнта</i>
0-99 балів	<i>Низький</i>	Абітурієнт не усвідомлює змісту питання білету, а тому дає відповідь не по суті поставлених запитань. Не розуміє історичних термінів, не орієнтується в хронології, не вміє обґрунтовувати професійне значення знань.
100-139 балів	<i>Задовільний</i>	Відповіді на питання білету носять фрагментарний характер, характеризуються відтворенням знань на рівні запам'ятовування. Знання та розуміння історичних термінів поверхове, відсутнє вміння обґрунтовувати власну думку. В загальній формі розбирається у матеріалі, але відповідь неповна, неглибока, містить неточності, робить помилки при формулюванні понять, відчуває труднощі, застосовуючи знання при наведенні прикладів.
140 - 169 балів	<i>Достатній</i>	Відповіді на питання білету вірні і достатньо повні. Абітурієнт оперує історичними термінами без особливих труднощів, вміє логічно побудувати відповіді на поставлені питання, орієнтується в хронології, логічно обґрунтовує власну думку. Має високий рівень знань і навичок. Відповідь досить повна, логічна, з елементами самостійності, але містить деякі неточності або пропуски в неосновних питаннях. Можливе слабе знання додаткової літератури, недостатня чіткість у визначенні понять.
170 - 200 балів	<i>Високий</i>	Абітурієнт дає вірну і розгорнуту відповідь на питання білету. Добре орієнтується в історії України. Глибоко розуміє значення історичних термінів та вільно ними оперує. Різнобічно аналізує закономірності історичного розвитку. Відповідь розгорнута, глибоко обґрунтована, логічно структурована, абітурієнт вільно користується професійною історичною термінологією. В повній мірі засвоїв увесь програмний матеріал, показує знання не лише основної, але й додаткової літератури, наводить власні міркування, робить узагальнюючі висновки, використовує знання з суміжних галузевих дисциплін, вдало наводить приклади.

Якщо абітурієнт під час вступного випробування з конкурсного предмету набрав від 0-99 балів, то дана кількість балів вважається недостатньою для допуску в участі у конкурсному відборі до НПУ імені М. П. Драгоманова.

Оцінювання рівня знань абітурієнтів проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань абітурієнта виводиться за результатами обговорення членами комісії особистих оцінок відповідей абітурієнтів. Бали (оцінки) вступного фахового випробування оголошуються головою предметної комісії усім абітурієнтам, хто приймав участь у випробуванні після закінчення іспиту.

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ

3.1. Поняття історії. Джерела. Історія українських земель від найдавніших часів до I ст. н.е.

Тема 1. Предмет, завдання та наукова схема історії України

Предмет, завдання курсу «історія України від найдавніших часів до 1599 р.». Джерела з історії України, їх типи та тлумачення. Наукова схема М.С. Грушевського та її місце в сучасній науці.

Тема 2. Стародавня історія українських земель

Теорії походження людини в сучасному світі. Теологічний та еволюціоністський підходи. Поява людини на території України у палеоліті та мезоліті. Перші стоянки. Неолітична революція та Україна. Трипільська культура та її роль в українській історіографії. Епоха бронзи – особливості матеріальної культури, створення нових ландшафтних зон України. .

Тема 3. Епоха заліза та антична колонізація

Залізний вік на території України. Поява кочової цивілізації та її роль у вітчизняній історії. Кімерійці, скіфи, сармати. Особливості політичної історії та матеріальної культури. Праці В. Петрука про сакральний центр Великої Скфії та можливості їх металургії. Племена Лісостепу за часів залізного віку. Антична колонізація у Північному Причорномор'ї та Криму. Первинна та вторинна колонізація. Теорії щодо причин заснування античних полісів. Періодизація життя античних колоній. Політична історія та особливості економічного життя Ольвії, Тіри, Пантікапею, Херсонесу. Причини занепаду античної цивілізації на теренах України.

3.2. Слов'яни та Київська Русь в історії України

Тема 1. Перші згадки про слов'ян.

Кельтська цивілізація на території України, її культурні впливи та творення Зарубинецької археологічної культури, як однієї з латенського кола. Основні аргументи щодо її слов'янської компоненти. Особливості римських, візантійських та готських джерел про слов'ян та ступінь їх достовірності. Автори й праці. Поєднання писемних та археологічних джерел у вивчення перших століть слов'янської історії.

Тема 2. Слов'янська спільнота у III-IX ст н.е.

Навала готів та творення Київської археологічної культури, її особливості. Поліетнічний характер Черняхівської археологічної культури та її значення в історії України. Ареал розповсюдження та особливості матеріально-господарського життя носіїв Празько-Корчацької, Пеньківської та Колочницької археологічних культур. Їх співставлення із писемними джерелами. Антсько-полянський союз племен. Заснування династії Києвичів. Теорії походження українського народу.

Тема 3 Створення та політична історія Київської Русі

Теорії походження Київської Русі – норманська, хозарська, автохтонна та болгаро-візантійська. Характеристика та недоліки кожної з них. Модерні трактування терміну «русь». Типи джерел з історії Русі. Редакції літописів та їх наукова вартість. Мета написання ПВЛ. Поняття «герменевтики» та її використання при прочитанні давньоруських текстів. Династичний переворот 882 р. та початок правління династії Рюриковичів. Діяльність Олега та його змалювання у літописі. Князь Ігор та княгиня Ольга 912-964 рр. Зовнішня та внутрішня політика. Роль воєводи Свенельда у внутрішньополітичних процесах. Князь Святослав - історичний персонаж та його образ у ПВЛ. Особливості політичного курсу Ярополка 972-979 рр. реальний та літописний образ князя Володимира прийняття християнства. Князювання Ярослава – світове визнання Київської Русі. Удільний період в житті Русі. Князівське протистояння – дуумвірати та триумвірати.

Тема 4. Соціально-економічний та культурний розвиток давньоруського суспільства.

Економіка Давньої Русі. Головні теорії походження давньоруських міст. Сільське господарство - базова галузь економіки, особливість його розвитку. Ремесла – особливості функціонування металургії, гончарства та

ювелірного ремесла в межах міст Київської Русі. Внутрішня та зовнішня торгівля – головні переваги та проблеми в розвитку купецтва. Соціальне розшарування в давньоруському суспільстві. Теорія О.Моці про залежність етнічної приналежності від соціального стану. Культурний розвиток. Дискусія навколо автентичності «Слова о полку Ігоревим». Вплив християнства на архітектуру та образотворче мистецтво.

3.3. Галицько-Волинська держава (князівство) – спадкоємниця Київської Русі

Тема 1. Утворення та піднесення Галицько-Волинської держави 1199 – 1264 рр.

Основні джерела по вивченню історії князівства. Історіографія проблеми. Становлення Галицько-Волинської держави як спадкоємниці першої Давньоукраїнської держави. Державотворча діяльність князя Романа Мстиславовича. Діяльність Д.Галицького щодо збирання земель Галицько-Волинського князівства та боротьба за остаточне об'єднання держави. Специфіка залежності Галицько-Волинського князівства від монголо-татар. Внутрішня політика Д.Галицького. Європейське визнання Українського королівства. Боротьба Д.Галицького за унезалежнення від Золотої Орди.

Тема 2. Галицько-Волинська держава за наступників Данила Галицького (1264 – 1324 рр.).

Політична цілісність і внутрішня децентралізація князівства. Дискусійність проблеми в сучасній історіографії. Шварно Данилович та спроби поширення впливу на Литву. Здобутки і невдачі державної політики князя Лева Даниловича. Волинське князівство Володимира Васильковича. Мстислав Данилович. Зміцнення та розквіт королівства за Юрія Львовича. Князювання останніх князів династії Романовичів – Андрія й Лева та їх загибель: сучасні погляди і трактування.

Тема 3. Боротьба Литви, Польщі та Угорщини за галицько-волинську спадщину (1324 – 1352 рр.)

Королівство за Юрія II Болеслава. Розпад Галицько-Волинської держави. Її місце в утвердженні української державницької ідеї. Боротьба Польщі, Литви і Угорщини за галицький стіл. Утвердження на Волині литовського князя Любарта-Дмитра. Зміцнення Литовської держави та розширення на руські землі. Польсько-литовсько-українська війна 1349 – 1352 рр. Перший поділ західноукраїнських земель між Польщею і Литвою.

3.4. Українські землі в складі Великого князівства Литовського та Польського королівства в другій половині XIV – XVI ст.

Тема 1. Визволення України з-під влади Золотої Орди і відновлення в ній удільного устрою династією Ольгердовичів (1362–1470 рр.).

Похід литовсько-руських військ під проводом великого князя Литовського Ольгерда проти Золотої Орди. Битва на Синіх Водах. Удільні князівства другої половини XIV ст. Кревська унія 1385 р. Становище українських земель в часи Вітовта. Боротьба руської знаті на чолі з князем Свидригайлом (1432 – 1440). Відновлення удільного устрою в Україні: Волинське та Київське удільні князівства. Остаточна ліквідація удільного устрою в 1471 р. Змова Олельковичів та Боротьба Михайла Глинського за утворення “київської держави”. Становище українських земель в першій половині XVI ст. Люблінська унія 1569 р.: передумови, укладення та наслідки. Українські землі в складі Речі Посполитої другої половини XVI ст. Становище окремих регіонів України в XIV – XVI ст.: Галичина, Північна Буковина, Закарпаття. Утворення Кримського ханства. Визнання ханством залежності від Туреччини. Напади татар на українські землі наприкінці XV – XVI ст.

Тема 2. Соціально-економічне становище українських земель в складі Польщі та Литви XIV – XVI ст.

Політико-адміністративний устрій в Україні. Система політичної влади. Земські реформи в Великому князівстві Литовському. Українські князі та їх роль в суспільстві. Процес формування шляхетського стану в Україні. Земельна власність і землеволодіння. Розвиток сільського господарства. Земельна реформа “Устава на волоки” 1557 р. Запровадження фільварків, панщини і кріпацтва. Зовнішня і внутрішня торгівля. Розвиток міст. Магдебурзьке право, ремесло, цехи. Литовські статuti і соціально-правове становище різних станів.

Тема 3. Козацтво України: походження, становлення і формування в окремий суспільний стан (середина XV – кінець XVI ст.).

Причини появи та джерела формування козацтва. Роль перших козаків у захисті українських земель від татарських вторгнень під проводом прикордонних старост О. Дашкевича, П. Лянцкоронського, Б. Претвича та інших. Заснування Запорозької Січі. Дмитро Вишневецький та його роль у розбудові Січі й активізації боротьби з Кримським ханством. Томаківська Січ. Державний устрій Запорозької Січі. Створення реєстрового війська у 1568 – 1572 рр. Реформування реєстрового війська в 1578 р. королем Стефаном Баторієм. Боротьба козацтва проти татарсько-турецької агресії в 70 – 90-х рр. XVI ст. Повстання козаків проти польської влади у 1591 – 1593 рр. під проводом Криштофа Косинського. Залучення українських козаків до антитурецької коаліції європейських держав. Козацько-селянське повстання Семерія Наливайка.

Тема 4. Конфесійна ситуація в Україні XIV – XVI ст.

Поділ старої Київської митрополії. Українське православ'я у Великому князівстві Литовському. Криза української православної церкви наприкінці XVI ст. Поширення та діяльність братств в Україні. Католицька церква в

Україні XIV–XVI ст. Проникнення реформаційних ідей в Україну. Розвиток унійного руху. Берестейська унія 1596 р. Утворення уніатської церкви. Розвиток культури в Україні XIV – XVI ст.

4. Для пільгових категорій осіб, яким надано право складати вступні випробування (особи, що потребують особливих умов складання випробувань) в НПУ імені М. П. Драгоманова за рішенням Приймальної комісії створюються особливі умови для проходження вступних випробувань.

5. СТРУКТУРА БІЛЕТУ ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

**Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Історичний факультет**

Ступінь: бакалавр

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 032 історія та археологія,

Освітня програма: історія та археологія

На базі ОКР: молодший спеціаліст

***Вступне фахове
випробування***

Екзаменаційний білет № ___

1. Наукова схема М.С.Грушевського.
2. Образ князя Святослава у літописних та писемних джерелах
3. Кревська унія 1385 р. Причини та наслідки

*Затверджено на засіданні Приймальної комісії НПУ імені М. П. Драгоманова
протокол № 3 від «1» березня 2021 р.*

Голова фахової комісії _____ / _____
Підпис Прізвище, ім'я, по-батькові

6. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

**Історія України.
Узагальнюючі праці**

1. Борисенко В. Курс української історії. – К., 1998.
2. Грушевський М. Історія України-Руси: В 11-ти т. – К., 1991 – 1998.
3. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. – К., 1991.
4. Дорошенко Д. Нариси історії України: В 2-х т. – К., 1991.
5. Економічна історія України: історико-економічне дослідження в 2-х томах. – К., 2011. – Т. 1.

6. Історія України в особах: XI – XVIII ст. – К., 1993.
7. Історія української культури: У 5-и т. – К., 2001. – Т. 1.
8. Історія українського козацтва: Нариси у двох томах / відп. ред. В. Смолій. – К., 2006 – 2007.
9. Культура і побут населення України. – К., 1993.
10. Україна крізь віки: У 15-ти т. – К., 1997 – 1999.
11. Шевчук В., Тараненко М. Історія української державності. – К., 1999.
12. Яковенко Н. Нарис історії України від найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 2009.

Монографічні дослідження

1. Борисенко В. Антсько-полянський союз племен // Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. Історичні науки. – Вип. 38. – К., 2001.
2. Борисенко В. Еволюція слов'янських пращурів українців до середини I тис. н.е. // Наукові записки НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Вип. 38. – К., 2001. – С. 3 – 8.
3. Борисенко В. Синьоводська битва – початок творення нового євразійського простору // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 6. Історичні науки. – Вип. 9. – К., 2012. – С. 268 – 282.
4. Брайчевський М. Походження Русі. Анти. – К., 1999.
5. Бунятян К. Давнє населення України: Навчальний посібник для студентів історичних факультетів вищих навчальних закладів освіти. – К., 1999.
6. Войтович Л. Галицько-волинські етюди. – Біла Церква, 2011.
7. Відейко М. Трипільська цивілізація. – К., 2002.
8. Гаврилук Н. Історія економіки Степної Скифії VI – III вв. до н.е. – К., 1999.
9. Головка О. Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. – К., 2006.
10. Залізняк Л. Походження українського народу. – К., 1996.
11. Залізняк Л. Первісна історія України. – К., 1999; 2000.
12. Крапивина В. Ольвия перших веков нашей эры. – К., 1993.
13. Моця О. Південна “Руська земля”. – К., 2007.
14. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. – К., 1996.
15. Петрук В. Екзампай. Сакральний центр Великої Скифії: історико-географічний аналіз в контексті культурної спадщини України. – К., 2006.
16. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова. – К., 1993.
17. Русіна О. Україна під татарами і Литвою // Україна крізь віки. – К., 1998. – Т. 6.
18. Русь після Русі. Між короною і булавою. Українські землі від королівства Русі до Війська Запорозького. – Харків, 2016.
19. Синьоводська проблема у новітніх дослідженнях: Збірник наукових статей / під загал. ред. Шабульдо Ф. – К., 2005.
20. Україна: литовська доба 1320 – 1569 / О.Русіна, І.Сварник, Л.Войтович. – К., 2008, 2017.
21. Україна: хронологія розвитку. – К., 2009. – Т.3.
22. Щербак В. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVII ст. – К., 2006.